

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת דברים

א. רמב"ן מתוך ההקדמה לספר דברים.

א. (א) אמר אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל על המצות אשר יזכר בכל הספר מתחלת עשרת הדברות בפרשת ואתחנן, כמו שאמר (פסוק ה): הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר, כי על התורה ידבר. ויחסר מפסוק: ה' אלהינו דבר אלינו (פסוק ו) מלת אמירה, וכמוהו: כי נשני אלהים את כל עמלי, כי הפרני אלהים (בראשית מא נא, נב), כי אמר. ושיעור הכתובים האלה: אלה המצות אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן בארבעים שנה לצאתם ממצרים באחד לחדש העשתי עשר ככל אשר צוה ה' אותנו אליהם, והיה זה אחרי הכותו את סיחון ועוג, בארץ מואב שם הואיל משה לבאר להם התורה הזאת לאמר, ויאמר, ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת וגו'. והטעם, כי כאשר הואיל משה לבאר להם המצות אמר להם בתחלת דבריו: ה' אלהינו דבר אלינו בחורב אחרי שנתן לנו עשרת הדברים, שנכבוש הארץ מיד ונעבור את הירדן, וחמאתיכם גרמו לכם זה וזה. ונמשכו דברי הפתיחה הזאת עד שהשלים בהם בפסוק: ושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך אחרך ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך כל הימים (להלן ד מ). אז קרא משה אל כל ישראל אשר היו לפניו ואמר (להלן ה א): שמע ישראל את החקים ואת המשפטים אשר אנכי דובר באזניכם היום, והתחיל בביאור התורה עשרת הדברות שישמעו אותם בביאור מפי המקבל אותם מפיו של הקב"ה. ואחרי כן הודיעם יחוד השם: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (להלן ו ד) וכל המצות שבספר הזה. ולכך יפרש בכאן: אשר דבר משה אל כל ישראל, ושם (ה א): ויקרא משה אל כל ישראל, כי ביאור התורה ותשלום המצות צריך להיות במעמד כל ישראל כאשר היה במתן התורה. ומפני שהאריך בדברי הפתיחה הזאת חזר הכתוב למקום שפסק בתחלת ביאור התורה, ואמר (להלן ד מד-מה): וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, אלה העדות והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני ישראל בצאתם ממצרים: והזכיר (להלן ד מו) כי היה בעבר הירדן בניא בארץ סיחון, והיא ארץ מואב הנזכר בכאן, כי ישראל לא נכנסו לארץ מואב רק באותו החלק שטהר אליהם בסיחון, כמו שנתבאר בספר של מעלה (במדבר כא יג).

אלו

1. פרשנו רוצה להוכיח כי הדברים נאמרו לפי סדר התרחשותם, מה זה חשוב?
2. איך פרשנו מפיו לפי זה את הנאמר כאן?
3. מה נאמר צ"י מה כפאר התורה ומה 6613M צל ידו מן הנאמר לו צ"י הקב"ה?
4. מה יחוד השם כאן ומתי זה נאמר?
5. מה פסוק נאמר המקום בו נאמרו הדברים?

* * *

יש לך להתבונן עוד למה התחיל²⁸ הספר הזה במלת, אלה' ולא אמר, ואהה הדברים' כיון שהכל קשור אחד בוא"ו. אבל זה יורה כי הספר החמישי הזה אע"פ שהוא מיוחד עם הארבעה הראשונים והכל קשור אחד ובנין אחד, הנה הוא ענין בפני עצמו, כענין האתרוג שהוא מיוחד עם מיניו, שאין מצותו אלא עמהם אבל הוא בפני עצמו, שאין לאגרו באגד שלהם, וכן ה"א שניה שבשם שהיא מדת הדין רפה המיסרת לישראל על שבע עבירות, ולכך בקרא ספר החמישי הזה, משנה תורה, לכך התחיל משה בדברי תוכחות לדבר עם ישראל קשות ומערב בתוך דבריו רכות, ועל כן הזכיר להם מהעבירות שבעה, ואלו הן: תלונות המדבר, וחטא פעור, והמרתם על ים סוף, וחטא המרגלים, ודבת המן, ומחלקותו של קרח, ועון העגל. והנה תפל ולבן דבר אחד הם*, ועל כן הם שבעה, על שם שכתוב: ויספתי ליסרה אתכם שבע על הטאתיכם²⁹. ועל הטעם הזה ינהוג משה להזכיר תמיד בספר הזה: ה' אלהינו³⁰, ה' אלהיך³¹, מה שלא תמצא כן בשאר הספרים הקודמים, והכוונה על מדת הדין, ואב לכלן: כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא³², ואמר: אש אוכלה, כלומר ממה שראית בראש ההר³³, והבן זה.

שאלות

1. איך פרשנו מפין את אהנה ספר דברים ומה חידושו כאן?
2. איך מש האתרוג מסייע לו?
3. מה דבר קשות ורכות, כמה?
4. מה הן שבעת העבירות ולמה אותן הזכיר משה?
5. מה השתמש בשם מידת הדין, כמה?

* * *

ג. הכתב והקבלה.

פרק א' פסוק ט':

שבעים לשון, כוונת חז"ל בשבעים פירושים לתורה

באר את התורה. לשון רש"י מרבותינו (תנחומא, דברים, פסקא ב) "בשבעים לשון פירשה להם". אין כוונתם על לשונות שאר העמים, כי מה תועלת היה להם לישראל מזה. וגם לרבותינו (ויקרא רבה, לב) "לא שינו את לשונם" לדבר בשפת אומה אחרת. אבל דרך רבותינו לקרוא הכוונה והמכוון במאמר במלת "לשון", כאמרום (גיטין עב, ב) "אם מתי", שתי לשונות במשמע". רוצה לומר שתי כוונות. וכן כאן בשבעים לשונות רוצה לומר בשבעים כוונות, מסכים עם מאמרו במקום אחר "שבעים פנים לתורה" (אותיות דר' עקיבא, זוהר ח"א מו, ב), והם הכוונות הפנימיות שבתורה חוץ מן הכוונה הראשונה הפשוטה. וכן אמרו ברעיא מהדימנא (זוהר, ויקרא ח"ג כ, א) "ומתמן הוו ידעין סנהדרין שבעים לשון דאינן שבעים פנים לתורה", ע"ש. ונגד מה שאמרו בעזרם במעי אמו מלמדו אותנו כל התורה כולה (נה ל, ב), אמר (רעיא מהדימנא פ' בא מא, ב) "וקודם דייתי בר נש בהאי עלמא ויפוק מן קרסו אמו אוליף ליה שבעים לשון", ע"ש. (העירוהו על זה לפי שראיתי לאחד מהמחברים שנתחבט במאמרם זה).

וסיבת אגדה זו היא לדעתי, ממה שחסר אות וא"ו במלת "באר", או מה ששינה מדרך החלטה לדרך המקור לכתוב "באר" במקום "לבאר", ולזה פירשו מלת "הואיל" לשון חזק וכח (כמו שכתבו על "הואילי לדבר" - בראשית יח, כז; שמות ב, כא - "זיואל משה"). וכמו שיוורה שם "כח" גם על התחזקות-המחשבה והסכמת-העצה לעשות דבר-מה, כמו "כי הוא הנותן לך כח" (להלן ח, יח) שתרגמוהו אונקלוס ויב"ע לשון "עצה". ולזה ישמשו רבותינו מלת "כח" על הכוונה האמתית שבדבר, כאמרום "כל העונה אמן יהא שמיה רבה בכל כח" (שבת קט, ב) שפירושו "בכל כוונתו", ככה יתפרש מלת "הואיל" על התחזקות-העיוני והמחשבי. והתחברות פעל "הואיל" לפעל "באר" כענין "הסכלת עשו" (בראשית לא, כח), שהפועל הראשון מבאר גדר ומושג שבפעל האחר, ופירושו "עשית בסכלות". וכן "נחבאת לברוח" (שם לא, כז) שפירושו "קְרַחְתָּ בהחבא". ככה פועל "הואיל" מבאר גדר ומושג שבפעל "באר", ופירושו "הואיל באר" (קראפטיג ערקלארט) [ביאור בחזקן], רוצה לומר באר להם את התורה בעוצם כוונותיה הפנימיות. ולדברי האגדה מתבארים שני הפעלים כמשמען, ואין צריך לא להוספת [אות] וא"ו ולא להתחלפות במקור.

וגם על דרך הפשט יש מקום לביאור זה. כי הרבה מן המצוות יחזיר במשנה תורה (ספר דברים) בהוספות תיבות שהם לתוספת ביאור המצוה. והרבה מן המצוות שלא יחזיר אותם רק להזכיר ברוב אזהרות, כמו שיבאו בספר זה בעניני עבודה זרה אזהרות מרובות זו אחר זו בתוכחות וקול פחדים אשר יפחיד בכל עונשי העבירות, ועל כל אלה אמר "הואיל באר".

אלות

1. **למה פרשנו אינו מקבל כפשוטו את "שמים לפני"?**
2. **מה פירושו הוא ומה הוכחתו לכך?**
3. **איך האצדה על הצופר במצי אלו מסייעת לו?**
4. **איך גם המלה: "כוח" מופנת על ידו באופן אחר ומרחיב?**
5. **"בצומט כוונותיה הפנימיות" למה הכוונה?**
6. **לפסול איך הפנתו לפי הפשט?**

* * *

ד. העמק דבר.

פרק א' פסוק יא':

(יב) איכה אשע לברי. בלחמו העת שאמרתי לא אוכל לבדי שאת אחכס, שהוא משא הנהגות הכלל במלוי זריהם אמרתי ג"כ איכה אשא לבדי וגו', שהוא מעין משא הנהגה, אבל ענין אחר כאשר יבואר. והנה במדרש פליגי בעת ההיא באיו עת, ר' יוחנן אמר בעת יתרו שקך כחיו כי כד מנך הדבר וגו' ר' חייא אמר בעת מתאוננים שגא' לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה, והוא פלא, שהרי מנוי הדיינים הכתוב בן הפרשה אינו ענין למנוי סנהדרין דמתאוננים, אלא פשוט לחז"ל שאין כאן כפלות דברים, לא אוכל לבדי שאת אחכס, והדר אמר איכה אשא לבדי, אלא שני ענינים הן, משא הראשון היינו מלוי זריהם דמיירי במתאוננים, איכה אשא לבדי הוא ענין אחר שמפרש טרחכס וגו' מעתה פליגי ר' יוחנן אמר דאמירה ההיא בשני דברים

היה, בעת דבר יתרו בחורב ממש, וגם אז הבין שקשה לישא משאם במלוי זריהם, אלא שלא הגיעה השעה עדיין להסגוע לפני ה' ולבקש עזר, עד שהגיע לקצרות המאה, ור"ח ס"ל להיפך, דמש"כ צפ' יתרו ויבחר משה וגו', לא הי' מיד, אלא כשהגיע לקצרות המאה אז אמר לישראל שני דברים הללו. ולפי דעת ר"ח נרין לפרש ענין בעת ההיא לכאן דמיירי בחורב, וגם להלן כחיו ונסע מחורב, דגם בעת שעמדנו בחורב והיינו ראויים ליכנס בדרך נס, כל המהלך עד שצאנו לקדש ברנע, מ"מ לא הייתם נגררים אחר דעת משה בלי שום תקירה, עד שהגיע שנתקתי אח"כ מנהמת לבי לא אוכל לבדי וגו', ומשמעות בעת ההיא כל המשך שהיו בחור אנשי המעלה להסנהג צממנד נס"י:

אלות

1. **פרשנו מאלה כאן קושי של סדר הדברים, מתי נאמרו ומתי קרו, בצמט מה ההבדל?**
2. **שתי דעות 16613 כאן, התוכל להסבירן?**
3. **איך צ"ל כניסתם המיידית של בני ישראל לארץ קשור לכך?**
4. **אינה צמדה משני אלה מתייחסת ביתר אהדה לישראל?**

ו. אור החיים.

פרק ב' פסוקים ל', לא':

(ל) וְלֹא אָבָה וְגו'. אָמַר לְשׁוֹן אָבָה שְׁמוּרָה מִיֵּאוֹן בְּלֹא טַעַם, לומר הגם שלא הָיָה לוֹ מְחוּשׁ לְיִרְאַת הַעֲבָרָת יִשְׂרָאֵל בְּעִירוֹ וְסֻמוּךְ בְּטוֹחַ הָיָה לְבוֹ שְׁאִין כַּח בְּיִשְׂרָאֵל לְהִרְעֵ לוֹ אִף עַל פִּי בֶן לֹא אָבָה, וְהוּא מֵה שְׁגָמַר אָמַר כִּי הִקְשָׁה ה' וְגו':
(לא) רָאָה הַחֲלֵתִי וְגו'. אָמַר הַחֲלֵתִי לְשׁוֹן עָבַר, חוֹזֵר אֶל מֵאֲמַר הִקְשָׁה ה' אֶת רוּחוֹ לְמַעַן תִּתֵּן בְּיָדְךָ, וּמֵאֲמַר הַחֲלֵתִי חוֹזֵר לְנִתְיָנָה לֹא לְמֵאֲמַר לְפָנֶיךָ, וּמִשָּׁה הַבֵּין שְׁחוֹזֵר לְכָל הָאֲמוֹר וְלָזָה הַתְּחַנּוּן לֵה' בְּחֻשְׁבוֹ שֶׁהִתַּר הַגִּדֵר בְּאֲמָרָם ז"ל (ספרי ר"פ וְאֶתְחַנּוּ):

אלות:

1. **קרא שם את הפסוקים, איך ניתן להביןם לפי הפשט?**
2. **מה ההבדל בין "אוה" לבין "מאן" ואיך לפי זה מתפרש הפסוק כאן?**
3. **למה סיחון לא התרצה לבקשת ישראל?**
4. **מה הקושי האפשרי בפסוק לא' ואיך פרשנו מנסה להסבירן?**
5. **מה הבין משה כאן שצ"י זה חזר והתחנן לפי הקב"ה?**
6. **על מה הוא התחנן?**

* * *